

Таким чином, запровадження організаційно-економічних форм господарювання дають можливість ефективно проводити в життя аграрну політику України, яка заключається в формуванні реального власника і господаря землі, соціально-економічної перебудови села, вирішення харчової проблеми, виводу аграрного сектору економіки України на світовий рівень розвитку.

УДК 635.63:631.1

А.В.Фурса

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ У БУРЯКОЦУКРОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ ЧЕРЕЗ УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКОВОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ

Впродовж останніх років відбуваються значні структурні зміни в галузі матеріального виробництва, а також на товарних ринках. Не стало винятком і виробництво цукрових буряків, яке прямо позначилось на кон'юктурі ринку цукру.

З 1991 по 1994 рік рівень виробництва сільськогосподарської продукції в цілому і, зокрема, рослинництва, а особливо цукрових буряків, різко скоротився. Ця тенденція ще більше посилилась в 1996 і 1997 роках, коли обсяги виробництва цукрових буряків зменшились порівняно з середньорічним рівнем 1986-1990 рр. більше, ніж на 50 відсотків. При цьому виробництво цукру на душу населення скоротилось на 60 відсотків.

Падіння виробництва сталося, в основному, за рахунок скорочення площ та зниження урожайності цукрових буряків (табл. 1).

Обсяги внесення мінеральних добрив знизалися в 8-10 разів, органічних - у 2-3 рази. Забезпечення буряківництва засобами захисту рослин становить всього 30 %. Собівартість виробництва 1 т цукросировини сягає більше 70 грн. Близько 80 відсотків підприємств галузі є збитковими, рівень рентабельності знизився до мінус 10,3 відсотка.

Крім того, значний спад виробництва цукрових буряків зумовлений такими явищами: :: загальною економічною кризою; розривом традиційних інтеграційних зв'язків України -

ського буряківництва з виробництвом країн СНД; нестабільністю і нееквівалентністю цін; зниженням рівня технологічної і виконавчої дисципліни; організаційною роз'єднаністю та недосконалістю економічних взаємовідносин виробників сировини і цукру, скороченням інвестиційної активності держави; значною технологічною відсталістю та зносом основних фондів; невизначеністю прав власності; поглибленням фінансової кризи (порушені основні закони ринкової економіки), яка досягнула критичної межі; відсутністю грошових засобів та обігових коштів; неплатежі клієнтів; небалансованістю фінансово-кредитної системи; недосконалістю знань і управлінських навиків в умовах ринкової економіки; повною невизначеністю в питань соціального захисту як самих підприємств, так і їх працівників; подальшим зниженням ролі держави в регулюванні ринку цукру; практичною відсутністю концепції розвитку бурякоцукрового підкомплексу в цілому.

Погіршується також фінансовий стан цукрових заводів, зростає їх кредиторська заборгованість (більше 1,5 млрд. грн.), скорочуються обігові кошти, що призводить до несвоєчасних розрахунків за отриману сировину та збільшення питомої ваги бартерних операцій.

Втративши контроль над виробництвом і розподілом цукру на внутрішньому ринку, та над поставками продукту на експорт, держава, по суті, сама створила нерегульований ринок. Все це несе загрозу подальшого поглиблення кризи.

В зв'язку з цим, необхідно прийняти структурні і стабілізуючі міри для того, щоб запобігти подальшому спаду виробництва та стимулювати процес нарощування виробництва продукції.

Вказуючи на причини спаду виробництва цукрових буряків не можна не враховувати і саму ринкову трансформацію галузі, тим більше, що вона проводиться в напрямку вільного ринку і проявляється в руйнуванні багатьох організаційних зв'язків. Тому ідеатність ринку цукру залежить від виробництва, переробки, споживача, ринкової інфраструктури та механізму санації товарного виробництва.

З переходом до ринкових відносин багато економістів пов'язували свої надії, що підвищення рівня продуктивності в галузі бурякоцукрового виробництва та в цілому сільського господарства змінить форми власності та форми господарювання. Це вірно, але необхідно звернути увагу на те, що головними

важелями управління рівнем виробництва в його інтенсифікації та оптимізації при будь-якій формі власності.

Таблиця 1
Динаміка виробництва цукрових буряків в Україні

Роки	Площа, тис.га	Урожай- ність, т/га	Валовий збір, тис.т	В % 1986-1990 рр.		
				площа	урожай- ність	валовий збір
1986-1990	1641,9	26,7	43845	100,0	100,0	100,0
1991-1995	1493,9	21,0	31291	91,0	78,5	71,4
1991	1548,9	23,4	36168	94,3	87,5	82,5
1992	1485,1	19,4	28783	90,5	72,6	65,6
1993	1519,4	22,2	33717	92,5	83,1	76,9
1994	1467,4	19,2	28138	89,4	71,8	64,2
1995	1448,5	20,5	29650	88,2	76,7	67,8
1996	1260,2	18,3	23009	76,8	68,4	52,5
1997	1004,7	17,6	17663	61,2	65,8	40,3

Сьогодні в світовій економічній науці визнається, що інтенсифікація землеробства характеризується зменшенням кількості витрат, матеріалів та капіталовкладень на одиницю всієї або обробленої площі землі ферми (4).

В економічній літературі близьким до інтенсифікації є поняття інвестицій, під якими розуміються витрати на виробництво і накопичення засобів виробництва та збільшення матеріальних запасів (1).

Інтенсифікація виробництва зумовлюється не тільки раціональним використанням матеріально-технічних ресурсів, а також змінами технологій виробництва (при використанні нової техніки, сортів та гібридів, засобів захисту і ін.). В протилежному випадку податкові вкладення ресурсів, які пов'язані з інтенсифікацією галузі, будуть впливати тільки на ціну продукції, знижуючи загальну ефективність технологічного процесу.

В свою чергу, інтенсифікація базується на законі оптимуму, а в сільському господарстві при використанні декількох факторів (сортів, техніки і ін.) - ще і з врахуванням закону мінімуму факторів життя. Оптимальна організація у вигляді спеціалізації виробництва є об'єктивним закономірним процесом, який розви-

вається під дією і в відповідності з розвитком продуктивних сил галузі. Процес інтенсифікації і оптимальної спеціалізації виробництва сприяє прискоренню розвитку продуктивних сил і удосконаленню їх організаційної структури. Таким чином, спеціалізація виробництва, як одна з форм суспільного розподілу праці, є категорія історична. На всіх етапах свого розвитку вона зумовлює ріст продуктивності праці і в цьому заключається її прогресивне значення.

Розвиток суспільного розподілу праці і ріст її продуктивності поклали початок створенню додаткового продукту, а потім і товарне виробництво, яке по мірі розвитку спеціалізації все посилювалось. Значить, спеціалізація є необхідна умова товарного виробництва по Адаму Сміту – породжує ринок, який в свою чергу регулює спеціалізацію, наприклад, зонельну в сільському господарстві, під дією ринкових цін, що він назвав "невидимою рукою" ринку (2). При цьому теоретичною підвалиною, яка потребує оптимізації виробництва, є закон обмежування ресурсів, який виступає фундаментом сучасної економічної науки (3).

Закон обмежування ресурсів відображає об'єктивну необхідність оптимальної спеціалізації виробництва у відповідності з фактичним рівнем розвитку продуктивних сил, і конкретними умовами виробництва, також сприяє нарощуванню виробництва, його прибутковості.

Успішне використання в загальних інтересах пізнавальної дії на аналізовані суспільні процеси системи економічних законів, які керують виробництвом і обміном товарів на ринку, оптимізують і максималізують виробництво. Окрім ринку в цьому бере участь і держава.

Отже, виникає потреба обґрунтування наступних етапів розвитку від простого до складного в тісному взаємозв'язку з перспективними формуваннями і ступені їх впливу на кооперування галузі. Але, як показує історичний розвиток нашої держави, необхідно впливати не адміністративними методами, так як ринок їх не признає, а конкурентоспроможною продукцією.

Таким чином, можна зробити висновок, що для переходу галузі буряківництва на ринкові умови, як свідчить світовий досвід та історичний розвиток нашої держави, необхідно створити правову та економічну базу, тобто держава повинна або

зовсім не втручатись, або впливати за допомогою економічних важелів.

Стратегічні проблеми галузі сьогодні повинні бути вирішені лише на основі державного впливу на бурякоцукрове виробництво.

Насамперед необхідно визначити об'єми виробництва цукру. А для цього доцільно звернути увагу на світовий досвід (країни ЄС), у яких введено і діють квоти "А", "В" і "С". Квота "А" встановлена для виробників сировини та цукру Постановою Кабінету Міністрів України від 24.05. 1997 р. за № 490 в обсязі 1500 тис.тонн. Ця квота задовольняє внутрішні потреби держави і переглядати її на протязі 2-3 років не має змісту, так як рівень платоспроможності населення не підніметься. Щодо квоти "В", то вона повинна становити експортний ресурс та внутрішній резерв (страховий). Встановлення її розміру має залежати від міждержавних угод, які укладаються на офіційних рівнях, та резервного (страхового) фонду і дорівнювати 60-80 відсоткам від квоти "А". Квоти "А" і "В" становлять єдину максимальну квоту. Оплата повинна проводитись за гарантованими мінімальними цінами. Ціна по квоті "В" на 20-30 відсотків нижче від квоти "А". Квота "С" формується на основі попиту і пропозиції на світовому ринку і є нерегульованою з боку держави. Переробка цукросировини по квоті "С" може бути як на давальницьких умовах, так і за ціною, встановленою між двома сторонами, продукція при цьому реалізується за межами держави.

З квоти "А" 20-30 відсотків виділяється бурякоцукровим господарствам за мінімальною гарантованою ціною.

Меласа та жом, як побічна продукція, належать товаровиробникам, що повністю використовують її у своїх цілях. У свою чергу, буряководи повинні відшкодувати витрати за переробку побічної продукції цукровим заводам, або ж має бути визначена частка буряководів і розподілятися відповідно частці у виручі від реалізації цукру.

Таким чином, регулювання ринку цукру квотуванням дозволить створити сприятливі умови для виробництва і забезпечити фіксований об'єм продукції. Це буде гарантією того, що об'єми виробництва не будуть перевищувати затвердженого рівня і не порушуватиметься стабільність і цінова ситуація на ринку.

Оскільки в сільськогосподарському виробництві виступає

велика кількість учасників ринку, спільна діяльність їх ускладнюється.

Тому квотування може оформлятися у вигляді договору між виробниками цукрових буряків та цукровими заводами.

Звідси випливає необхідність створення координаційного органу у вигляді Державної агропромислово-фінансової групи, на яку покласти організацію і управління буряковим комплексом, внутрішнього та зовнішнього ринку цукру, та інші питання розвитку галузі. Засновниками якої можуть виступити підприємства і організації цукрового комплексу різних форм власності, а також підприємства та організації різних галузей.

Таким чином, підвищення економічної ефективності бурякоцукрового виробництва має супроводжуватися втручанням держави в обмінні процеси переважно ринковими засобами. З вищесказаного можна виділити три основних напрямки регулювання ринку: правове, економічне і організаційне.

Отже, можна зробити висновок, що розквіт сільського господарства і зокрема бурякоцукрової галузі забезпечується за рахунок регулювання ринку, який як система протистоїть як командній, так і системі вільного ринку, про що свідчить досвід всіх цивілізованих держав з ринковою економікою.

Література

1. Макконнелл Кембелл, Брю Стенлі. Економіка. - К., 1993 - с. 773.
2. Маршалл А. Принципы политической экономики. Сб.: Рынок /Упор. авт. вступ. ст. А.А.Чухно. - К.: Украина, 1995. - 448 с.
3. Самуельсон Поль А., Нордгауз Вільям Д. Макроекономіка / Пер. с англ. - К.: Основи, 1995. - 544 с.
4. Янг У. Методы экономических исследований в сельском хозяйстве // Пер. с англ. У.Б.Утемалова. Под ред. и с предисл. В.И.Назаренко. - М.: Колос, 1968. - 318 с.